

เพศสภาพ

วิชาญ ทราญอ่อน
วิทยากรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายและการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ มาตรา 4 และมาตรา 5 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รวมถึงบัญญัติให้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ศาสตราจารย์ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ประธานกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ ได้วางแนวทางที่สำคัญของการยกร่างรัฐธรรมนูญโดยสรุปไว้ 4 ประการ คือการยึดหลักความซื่อสัตย์ เป็นธรรม เป็นกลาง และปราศจากอคติ ภายใต้ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการบัญญัติถ้อยคำใหม่ เช่น คำว่า “พลเมือง” “สมัชชาพลเมือง” และ “เพศสภาพ” เป็นต้น โดยเฉพาะคำว่า “เพศสภาพ” ถือเป็นถ้อยคำใหม่ ที่อาจรู้จักกันอย่างแพร่หลายในวงแคบเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการเพื่อสิทธิมนุษยชน และกลุ่มสตรีศึกษา แต่สำหรับสังคมไทยทั่วไป เป็นคำใหม่ที่บัญญัติขึ้นในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เป็นครั้งแรก

คำว่า “เพศสภาพ” ได้บัญญัติไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับเสนอสภาพปฏิรูปแห่งชาติ ในภาค 1 พระมหากษัตริย์และประชาชน หมวด 2 ประชาชน ตอนที่ 2 สิทธิมนุษยชน มาตรา 34 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ **เพศสภาพ** อายุ ความพิการ สภาพทางกาย สุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม ”

พจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2549 ได้บัญญัติศัพท์ให้ความหมาย คำว่า “เพศสภาพ” ไว้ ดังนี้ คือ 1) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงตามเพศในทางกายวิภาค 2) ความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การจำแนกทางสังคม ซึ่งไม่จำเป็นต้องแบ่งตามลักษณะทางกายวิภาคเสมอไป 3) ตามความหมายในเชิงสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคม "เพศ" (sex) หมายถึง ลักษณะทางชีวภาพที่ใช้ในการแบ่งแยกกลุ่มมนุษย์ออกเป็นผู้หญิง ผู้ชาย ส่วน "สถานะเพศ" (gender) หมายถึงลักษณะในเชิงสังคมและจิตวิทยาสังคมที่ใช้เป็นพื้นฐานในการแบ่งแยกกลุ่มมนุษย์ว่า "เป็นหญิง" (feminine) "เป็นชาย" (masculine) หรือ "เป็นหญิงชาย" (androgenous) (ซึ่งเป็นลักษณะผสมระหว่างลักษณะเด่นของความเป็นชายและความเป็นหญิง)

ความหมายคำว่า “เพศสภาพ” ที่เข้าใจง่าย ผู้ศึกษาใช้วิธีให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบกับคำที่สังคมโดยทั่วไปเข้าใจดีอยู่แล้ว ดังคำว่า “เพศ” หรือ “เพศสรีระ” จึงทำให้เข้าใจความหมายของคำว่า “เพศสภาพ” ได้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

เพศสรีระ หมายถึง ลักษณะทางเพศของบุคคลที่ติดตัวมาแต่กำเนิดซึ่งถูกกำหนด ให้มีการจำแนกของบุคคลออกเป็น 2 เพศ คือ เพศชาย และเพศหญิง ตามลักษณะของอวัยวะเพศสืบพันธุ์ และอาจมีกรณีพิเศษที่มีอวัยวะเพศทั้ง 2 เพศในบุคคลเดียวกันเรียกว่าบุคคลที่มีลักษณะกะเทยแท้ (Hermaphrodite) (จรงค์วิเศษ ทะพิงค์แก, 2556)

“เพศภาวะ” หรือ “เพศสภาพ” (gender) หมายถึง ภาวะแห่งเพศที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม เพศภาวะที่เราคุ้นเคยคือความเป็นหญิงและความเป็นชาย เพศภาวะจึงเป็นเรื่องของบทบาท ที่สังคมกำหนดให้กับสถานะทางเพศซึ่งดูจากเพศสรีระ คือหญิง ชาย และหากสังคมเกิดเปลี่ยนการกำหนดสถานะทางเพศว่าอาจมาจากองค์ประกอบอื่น ๆ นอกเหนือจาก “เพศสรีระ” สถานะทางเพศก็จะมีเพิ่มมากขึ้น เช่น เกย์ กะเทย ทอม ดี เป็นต้น อันจะนำไปสู่การกำหนดบทบาทเพศต่าง ๆ มากกว่าหญิงและชาย (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554)

“เพศสภาพ” (Gender) สรุปลงได้ว่าหมายถึง ความเป็นหญิง ความเป็นชาย ที่มาจากความรู้สึกส่วนตัว และหรือจากสถานภาพทางกฎหมาย เป็นสิ่งที่สังคมและวัฒนธรรมปลูกฝัง ให้แสดงบทบาทหญิงหรือบทบาทชาย ดังนั้น เพศที่ถูกกำหนดโดยสังคมนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะการณ์และเงื่อนไขในอีกยุคสมัยหนึ่งก็ได้ คุณลักษณะของแต่ละเพศที่ปรากฏไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนทางสังคม ดังนั้น ความเป็นเพศจึงเป็นตัวกำหนดความเป็นตัวตน ทักษะ และความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นของคนในแต่ละเพศ ดังนั้น คำว่า เพศ (Sex) กับเพศสภาพ (Gender) จึงมีความแตกต่างกัน เนื่องจากเพศ (Sex) เป็นลักษณะทางกายภาพที่อาจเปลี่ยนไม่ได้ แต่เพศสภาพ (Gender) เปลี่ยนแปลงได้เพราะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างและให้คุณค่าจากสังคม (ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ , 2551)

จากเจตนารมณ์รายมาตราของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จัดทำโดยคณะอนุกรรมการการบ้านที่เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญและการจัดทำเจตนารมณ์เหตุการณ์ร่างรัฐธรรมนูญในคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ พบว่าคำว่า “เพศสภาพ” ถูกนำมาใช้ในความหมายที่กว้าง ครอบคลุมและให้หมายรวมถึงคำอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน ดังนี้ คำว่า “เพศสภาพ” (gender) ให้หมายความรวมถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (sexual identity) หรือเพศสภาพ (gender) หรือความหลากหลายทางเพศ (sexual diversity) แตกต่างจากเพศที่ผู้หนึ่งถือกำเนิดอยู่ด้วย” (สำนักกรรมการ 1 ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญด้านจัดทำเจตนารมณ์, 2558)

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า “อัตลักษณ์ทางเพศ” ในเจตนารมณ์การยกร่างรัฐธรรมนูญนั้น เคยเป็นคำที่มีการเสนอให้บรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาแล้ว โดยนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สสร.) ได้พยายามนำเสนอคำว่า “อัตลักษณ์ทางเพศ” ที่หมายถึงเพศที่สามเข้าไปในมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญฯ แต่เมื่อมีการลงคะแนนก็แพ้ไปอย่างก้ำกึ่ง ในรายละเอียดส่วนที่เป็นเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องการห้ามเลือกปฏิบัติทางเพศ ระบุให้ปกป้องคุ้มครองครอบคลุมถึงบุคคลที่มี “อัตลักษณ์ทางเพศ” ซึ่งเป็นเพศที่ต่างไปจากเพศชายและเพศหญิงไว้ด้วย (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2550)

จึงขอให้ติดตามว่าในที่สุด ความพยายามของนักวิชาการด้านสิทธิมนุษยชนที่นำเสนอเรื่องนี้ และกลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว ว่ารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะมีการบรรจุคำว่า“เพศสภาพ” ไว้หรือไม่ หรือจะถูกแก้ไขตัดออก และแพ้ในการลงคะแนนครั้งสุดท้าย กลายเป็นประวัติศาสตร์ซ้ำรอยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หรือไม่

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). **เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย**. สืบค้น 29 มิถุนายน 2558
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล จาก <http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVII/Download/2011-Article-03.pdf>
- คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (2558). **ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับเสนอสภาพปฏิรูปแห่งชาติ**. สืบค้น 29 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.student-weekly.com/pdf/200415-constitution-th.pdf>
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2550). **มองพัฒนาการสังคมไทย ผ่านประเด็น “อัตลักษณ์ทางเพศ” ผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ**. สืบค้น 29 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9500000076558>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). **พจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
สืบค้น 8 กรกฎาคม 2558 จาก <https://www.l3nr.org/posts/499188>
- สำนักกรรมการ 1 ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญด้านจัดทำเจตนารมณ์. (2558).
“ตารางสรุปเจตนารมณ์รายมาตราของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คณะอนุกรรมการบันทึกเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญและการจัดทำจดหมายเหตุการณ์ยกร่างรัฐธรรมนูญในคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ” สืบค้น 29 มิถุนายน 2558 จาก
http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/draftconstitution/download/article/article_20150427151556.pdf